

Sygn. akt V CSK 327/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący)
SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)
SSA Agata Zając

w sprawie z powództwa F. Spółki z o.o. w K.
przeciwko Centrum Leczenia [...] z udziałem interwenienta ubocznego W. Spółki z
o.o. w Ż.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 10 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]z dnia 8 lutego 2016 r., sygn. akt I ACa .../15,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od powoda na rzecz strony pozwanej kwotę 7200 (siedem tysięcy dwieście) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego;**
- 3. zasądza od powoda na rzecz interwenienta ubocznego – W. Spółki z o.o. w Ż. kwotę 7200 (siedem tysięcy dwieście) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Strona powodowa „F.” spółka z o.o. dochodziła od pozwanego - Centrum [...] Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w S. kwoty 1.038018,36 zł z odsetkami na podstawie art. 405 k.c. Ewentualnym żądaniem było nakazanie pozwanej wydanie określonych w pozwie rzeczy wyszczególnionych w pozwie, zasądzenie kwoty 254.574 zł tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystania ze wspomnianych rzeczy oraz kwoty 650 000 zł odszkodowania za zużycie ponadnormatywne i pogorszenie tych rzeczy (materiału i urządzeń).

Do procesu interwencję uboczną zgłosiła „W.” spółka z o.o. po stronie pozwanej i wnosiła - podobnie jak strona pozwana - o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo po dokonaniu następujących ustaleń.

W dniu 22 września 2010 r. strona pozwana zawarła umowę z konsorcjum wykonawczym łączącym dwóch konsorcjantów: Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego „S.” - spółkę z o.o. i Zakład Robót Inżynierskich „W.” Spółkę z o.o. Funkcję lidera konsorcjum pełniła pierwsza spółka. Konsorcjum to powierzyło spółce „Wo.” realizację robót budowlanych w zakresie instalacji wentylacji i klimatyzacji i podmiot ten był dostawcą urządzeń. Nie doszło nigdy do zawarcia umowy między powodem a pozwanym Centrum Leczenia, a także między powodem a wspomnianym konsorcjum wykonawczym. Powód nigdy nie został zgłoszony jako podmiot wykonujący umowę z dnia 22 września 2010 r., nie została też jako wykonawca zgłoszona spółka „Wo.”.

Powód czynił dostawy wytwarzanych przez siebie materiałów i urządzeń budowlanych na rzecz „Wo.” z zastrzeżeniem prawa własności przedmiotów dostawy do czasu zapłaty pełnej ceny zgodnie z wiążącymi strony ogólnymi warunkami sprzedaży i dostawy z dnia 1 września 2004 r., potwierdzonymi porozumieniem z dnia 1 marca 2012 r. Lider konsorcjum i pozwany zostali poinformowani o takim zastrzeżeniu w czasie wykonywania pierwszej dostawy (w dniu 5 marca 2012 r.). W treści wspomnianego porozumienia strony uzgodniły, że jeżeli Spółka „Wo.” nie zapłaci całej ceny powód („F.” - spółka z o.o.) będzie uprawniona, według swojego wyboru, do wystąpienia do generalnego wykonawcy inwestycji lub do inwestora o zwrot zrealizowanych dostaw. Jednocześnie spółka

„Wo.” zgodziła się na dokonanie zapłaty przez generalnego wykonawcę lub inwestora na rzecz powoda.

Powód dokonywał zbycia materiałów i urządzeń na rzecz spółki „Wo.”. Każdej dostawie tych elementów towarzyszyła kierowana do konsorcjum i od pozwanego kolejne specyfikacje wysyłkowe i wysyłkowo-załadunkowe. W maju 2012 r. powód wystąpił do lidera konsorcjum z wezwaniem zapłaty za dostawy z wyjaśnieniami, że taka zapłata stanowi warunek skutecznego nabycia prawa własności. Wymiana korespondencji między powodem a pozwanym nie doprowadziła do zapłaty, nie powiodły się też próby zawarcia ugody.

Z umowy z dnia 22 września 2010 r. wynikało, na jakich zasadach pozwany będzie dokonywał zapłaty. Płatności takie miały następować na podstawie faktur wystawianych przez konsorcjum po dokonaniu odbiorów częściowych. Nie była kwestionowana jakość wykonanych prac z zakresu wentylacji i klimatyzacji. Konsorcjum otrzymało zapłatę za prace wentylacyjne i dotyczące klimatyzacji. Zainstalowane maszyny i urządzenia dostarczone przez powoda stały się częścią składową nieruchomości pozwanego centrum.

Sąd Okręgowy stwierdził, że nie doszło do bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego kosztem majątku powoda - dostawcy maszyn i urządzeń. Prace wentylacyjne i dotyczące klimatyzacji wykonane zostały bowiem w ramach umowy z dnia 22 września 2010 r. i wykonawcy robót (kontrahenci) uzyskali zapłatę. Bezpodstawne okazały się także roszczenia zgłoszone jako ewentualne. Zdaniem Sądu Okręgowego, pozwane Centrum działało w złej wierze w rozumieniu art. 169 § 1 k.c., jednakże nie ma to wpływu na skutek w postaci wygaśnięcia prawa własności powoda obejmującego materiały i urządzenia, ponieważ elementy te zostały połączone z budynkiem pozwanego Centrum. Nie było także podstaw do przyjmowania odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego Centrum (art. 194 k.c.).

Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda. W apelacji tej kwestionowano rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego na podstawie art. 405 k.c., nie podważano natomiast oddalenia roszczenia w zakresie zgłoszonego roszczenia odszkodowawczego. Według Sądu drugiej instancji, nie było podstaw do przyjęcia bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego Centrum. Uściło ono bowiem na rzez

konsorcjum wykonawczego wynagrodzenie obejmujące również elementy stanowiące własność powoda, a konsorcjum to zapłaciło także na rzecz Spółki „Wo.” za ruchomości dostarczane przez powoda. Powoda łączyła ze spółką „Wo.” umowa sprzedaży. Zastrzeżenie własności sprzedanych elementów było skuteczne wobec kupującego, przy czym powód (sprzedający) wiedział, że dostarczane przez niego bezpośrednio na budowę urządzenia, będące przedmiotem sporu, stawały się częścią składową nieruchomości pozwanego. Wiedział zatem, że staną się własnością pozwanego Centrum (art. 191 k.c. w zw. z art. 47 § 1 k.c.). W związku z tym brak możliwości powoływania się na złą wiarę nabywcy tych przedmiotów (art. 169 § 1 k.c.). Także inne, wskazane przez Sąd Apelacyjny okoliczności, eliminują możliwość przypisania stronie pozwanej złej wiary w rozumieniu tego przepisu.

W skardze kasacyjnej strony powodowej podniesiono zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 405 k.c., art. 409 k.c.; art. 191 k.c., art. 193 § 1 i 2 k.c. oraz art. 169 § 1 k.c. w zw. z art. 589 k.c. Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, tj. o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda dochodzonej kwoty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W skardze kasacyjnej nie podniesiono zarzutów naruszenia przepisów postępowania i w związku z tym, że Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami dokonanymi przez Sądy meriti (art. 393³ § 3 k.p.c.). Ocena przesłanek bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego Centrum kosztem majątku powoda powinna być oceniana w świetle takich ustaleń faktycznych.

Z ustaleń tych wynika, że strony sporu nie łączył żaden stosunek obligacyjny. Materiały i urządzenia stanowiące własność powoda i montowane były przez Spółkę „Wo.” (s. 12 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). W umowie powoda z tą spółką (w umowie sprzedaży) przyjęto zastrzeżenie prawa własności tych przedmiotów do czasu zapłaty całej ceny, z tym że cena ta mogła być zapłacona także przez podmioty znajdujące się poza stosunkiem sprzedaży (generalnego wykonawcę lub inwestora) i zapłata taka mogła być uwzględniana przy zapłacie ostatecznej należności przysługującej powodowi wobec spółki „Wo.” (kupującego) za zrealizowane dostawy. W omawianej umowie sprzedaży upoważniono więc

powoda (sprzedającego) do przyjęcia zapłaty od osób trzecich ze skutkami w stosunku sprzedaży (art. 356 k.c.). Do takiej zapłaty nie doszło, co oznacza, że obowiązek zapłaty ceny powodowi mógł spoczywać jedynie na kupującym. Zgodnie z wolą obu stron stosunku sprzedaży, materiały i urządzenia stanowiące własność powoda zostały przeznaczone do zrealizowania instalacji wentylacji i klimatyzacji. W ramach umowy o roboty budowlane z dnia 22 września 2010 r., łączącej konsorcjum wykonawcze z pozwanym centrum (inwestorem), doszło do połączenia wspomnianych przedmiotów z budynkami inwestora, co przesądziło o obecnym statusie prawnym tych urządzeń jako części składowych nieruchomości stanowiącej własność pozwanego (art. 191 k.c., art. 47 § 2 k.c.).

Wbrew stanowisku skarżącego, Sądy meriti trafnie uznały, że w rozpoznawanej sprawie nie wystąpiły przesłanki bezpodstawnego wzbogacenia po stronie pozwanego Centrum kosztem majątku powoda (art. 405 k.c.). Trzeba zaznaczyć, że jurystycznie niewłaściwe jest stwierdzenie, iż podstawą wzbogacenia pozwanego o wartość ruchomości powoda była umowa o roboty budowlane pozwanego z jego bezpośrednim kontrahentem. Poprawniejsze byłoby wyjaśnienie, że umowa ta uzasadniała prawnie uzyskaną przez pozwanego definitywną korzyść majątkową w postaci instalacji wentylacji i klimatyzacji, skoro do takiego przyrostu majątku pozwanego doszło w wyniku wykonania umowy przez konsorcjum wykonawcze i w dodatku wykonawca uzyskał już stosowne wynagrodzenie od inwestora. Nie występuje tu tzw. związek funkcjonalny (związek tożsamości przyczyny) między zubożeniem po stronie powoda i wzbogaceniem po stronie pozwanego, skoro finalny przyrost w majątku pozwanego nastąpił ostatecznie w wyniku aktywności kilku podmiotów: powoda i spółki „Wo.” wykonującej zobowiązanie na rzecz konsorcjum wykonawczego.

Zgodnie z art. 194 k.c., przepisy o połączeniu rzeczy (art. 191 k.c.) nie uchybiają przepisom o bezpodstawnym wzbogaceniu. Oznacza to, że połączenie rzeczy ze skutkami wynikającymi z art. 191 k.c. może być zdarzeniem, które może prowadzić do transferu korzyści w warunkach określonych w art. 405 k.c. Rzecz jednak w tym, że nie można abstrahować od tego, w jakiej sytuacji doszło do wspomnianego połączenia, w tym m.in. w związku z wykonywaniem określonych umów obligacyjnych. Z ustaleń faktycznych wynika, że do połączenia materiałów

i urządzeń należących do powoda z nieruchomością pozwanego nie doszło przypadkowo, lecz w wyniku wykonania umów łączących pozwanego z konsorcjum wykonawczym, konsorcjum ze spółką „Wo.” i spółki „Wo.” z powodem. Powód godził się na takie połączenie tych rzeczy, ze skutkiem wynikającym z art. 191 k.c. i oczekiwał zapłaty nie tylko od partnera umowy sprzedaży. Należy zatem stwierdzić, że samo „faktyczne połączenie ruchomości powoda z nieruchomością pozwanego” nie tworzy tytułu do żądania zwrotu korzyści na podstawie art. 405 k.c., jeżeli powód nie wykazał właśnie niezbędnych przesłanek powstania tego roszczenia.

W tej sytuacji nietrafne są zarzuty naruszenia art. 405 k.c., a także art. 191 k.c., art. 193 § 1 - § 2 k.c. i art. 194 k.c. Należy jednocześnie wyjaśnić, że art. 409 k.c. miałby tylko wówczas zastosowanie, gdyby w ogóle powstało przeciwko pozwanemu roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia. Określa on bowiem jedynie zakres odpowiedzialności bezpodstawnie wzbogaconego w razie wyzbycia się korzyści majątkowej. Co do zasady bezpodstawnie wzbogacony odpowiada w granicach istniejącego wzbogacenia w chwili zgłoszenia roszczenia na podstawie art. 405 k.c. (zasada aktualności wzbogacenia). Niezależnie od tego należy stwierdzić, że - wbrew stanowisku powoda - zapłata przez pozwanego wynagrodzenia wykonawcy robót (obejmującego także materiały i urządzenia dostarczone przez powoda) nie stanowi wyzbycia się korzyści w rozumieniu art. 409 k.c. Dalszym błędem jest w ogóle zakładanie, że takie wynagrodzenie może odpowiadać wartości wspomnianych materiałów i urządzeń, skoro nabyta przez bezpodstawnie wzbogaconego „korzyść majątkowa” nie może obejmować elementu zysku tworzącego zawsze jeden z zasadniczych składników wynagrodzenia należnego wykonawcy robót budowlanych.

2. Z punktu widzenia podstawy prawnej zgłoszonego roszczenia (art. 405 k.c.) niezbyt jasne jest nawiązywanie do postanowień art. 169 § 1 k.c. i eksponowanie, według skarżącego, złej wiary pozwanego (ujmowanej jako wiedza o nieotrzymaniu przez powoda pełnej zapłaty ceny za ruchomości objęte zastrzeżeniem prawa własności). Kwestia dobrej wiary miałaby znaczenie przy zastosowaniu art. 409 k.c., natomiast pozostaje obojętna dla określenia istnienia przesłanek bezpodstawnego wzbogacenia po stronie pozwanego. Jeżeli jednak

wspomnianą wiedzę pozwanego powód traktował jako złą wiarę w zakresie objętym dyspozycją art. 169 § 1 k.c. (wiedza o braku uprawnienia do rozporządzenia rzeczą przez kupującego na rzecz pozwanego), to należy stwierdzić, że - wbrew stanowisku skarżącego - spółka „Wo.” nie była przedmiotem nieuprawnionym w rozumieniu art. 169 § 1 k.c. do rozporządzenia ruchomościami dostarczonymi jej w związku z wykonywaniem umowy sprzedaży już z racji zastrzeżenia prawa własności tych ruchomości inter partes (art. 589 k.c.; s. 9 skargi). Z ustaleń dokonanych przez Sądy meriti wynika, że powód godził się nie tylko na dostarczenie tych przedmiotów kupującemu, ale także na ich ostateczne użycie w celu budowy instalacji wentylacji i klimatyzacji ze skutkami wynikającymi z art. 191 k.c. Przepis art. 191 k.c. wywołuje skutki prawno-rzeczowe w przewidzianej w nim sytuacji (połączenie rzeczy) bez względu na to kto, w jakich okolicznościach i czyje rzeczy połączył z nieruchomością. Jeżeli połączenie takie prowadzi także do powstania skutków obligacyjnych, (np. roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia wobec obecnego właściciela nieruchomości, art. 194 k.p.c.), to przy ustalaniu przesłanek takiego roszczenia niezbędne jest branie pod uwagę ciągu odpowiednich stosunków obligacyjnych poprzedzających taki transfer (przyrost) korzyści majątkowej.

Z tych przyczyn nietrafne okazały się zarzuty naruszenia art. 405 k.c., art. 409 k.c., art. 191, 193 i 194 k.c. Bezprzedmiotowy w danej sprawie okazał się zarzut naruszenia art. 169 § 1 k.c. w zw. z art. 589 k.c. Należało zatem oddalić skargę kasacyjną i orzec o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 98 k.p.c., art. 108 § 1 k.p.c.), w tym - o kosztach na rzecz interwenienta ubocznego (art. 107 k.p.c.).

jw

kc